

**საბაზრო ეკონომიკის
სამართლებრივი
უზრუნველყოფა**

**თავისუფალი მეწარმეობის
სამართლებრივი საფუძვლები**

DOI - 10.36962/ecs105/1-2/2022-59

გიორგი ჭოჭუა
სტუ სამართლის მაგისტრი
makabedi68@gmail.com

რეზიუმე

საქართველოს საფინანსო სისტემის ფულადი სახსრებით შევსების ძირითადი წყარო და ყველაზე პერსპექტიული საშუალება სამეწარმეო საქმიანობაა. საბაზრო მეურნეობის განვითარება სამეწარმეო ურთიერთობათა სამართლებრივად სრულყოფილ რეგულირებაზეა დამოკიდებული. მეწარმეობა არის ფიზიკური პირებისა და მათი გაერთიანებების ორგანიზებულ ინიციატივაზე დაფუძნებული მართლზომიერი, დამოუკიდებელი და არაერთჯერადი საქმიანობა, რომელიც მიზნად ისახავს მატერიალური დოვლათის, ინტელექტუალური ფასეულობების, ფასიანი მომსახურების ან სხვა სამუშაოების წარმოებას, რეალიზაციას და ამის საფუძველზე მოგების მიღებას. იგი საქართველოში წარიმართება საერთო-ეროვნული ინტერესების გათვალისწინებით. დაუშვებელია მოგების მიღების მიზნით ეროვნული ინტერესების საწინააღმდეგო დანაშაულებრივი საქმიანობა.

საკვანძო სიტყვები: წესდება, სადაზღვევო საქმიანობა, აქტივები, ლიცენზია, ნებართვა.

შესავალი

სამეწარმეო ურთიერთობათა სამართლებრივი რეგულირების პროცესი საქართველოში დაიწყო 1991 წლის კანონით „სამეწარმეო საქმიანობის საფუძვლების შესახებ“. მან საფუძველი

ჩაუყარა სამენარმეო საქმიანობის დაწყებას და განსაზღვრა კომერციული ხასიათის სუბიექტების სამართლებრივი მდგომარეობა. თავდაპირველად სამენარმეო პრაქტიკამ დღის წესრიგში დააყენა მოქმედი კანონმდებლობის სრულყოფის საკითხი. ამჟამად საზოგადოებრივ ურთიერთობათა ის სფერო, რომელიც დაკავშირებულია მენარმეებთან დეტალურად და შედარებით სრულყოფილად რეგულირდება საქართველოს 1994 წლის კანონით „მენარმეობის შესახებ“ და 1997 წლის სამოქალაქო კოდექსით.

ძირითადი ნაწილი

სამენარმეო ურთიერთობის სუბიექტები არიან როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირები. მენარმე შეიძლება იყოს: საქართველოს მოქალაქე, მოქალაქეობის არმქონე ან უცხო სახელმწიფოს მოქალაქე, რომელიც დამოუკიდებლად წარმართავს თავის სამეურნეო საქმიანობას კანონით გათვალისწინებული წესით. მენარმეობის უფლება გააჩნია ფიზიკურ პირთა გაერთიანებებს ანუ კორპორაციებს, რომლებიც იურიდიული პირების ფორმით მოქმედებენ. სამენარმეო საქმიანობას ეწევიან ის პირები, რომელთაც საკუთრებაში გააჩნიათ განსაზღვრული ქონება. იჯარით ქონების და მათ შორის საწარმოს გაცემის შემთხვევაში, ბუნებრივია, მენარმის უფლებამოსილება შეიძლება ჰქონდეს მოიჯარეს.

სამენარმეო ურთიერთობათა სპეციფიკურ სუბიექტს, რომელიც ამავე დროს ობიექტის როლშიც გამოდის, წარმოადგენს საწარმო. იგი არის პირთა და ქონების ორგანიზაციად – ეკონომიკური ერთიანობა. საწარმო არ არის მენარმის იდენტური, თუმცა არც დამოუკიდებელი ობიექტია. იგი სამენარმეო ურთიერთობებში გამოდის, როგორც პირთა ნივთებისა და უფლებების ორგანიზებული ეკონომიკური ერთიანობა, რომელიც შეიძლება ნაწილობრივ ან მთლიანად გასხვისდეს, იჯარით გაიცეს და ა.შ. სამართლის სხვა დარგებში საწარმოს შეიძლება სხვა გაგებაც ჰქონდეს.

საწარმო შეიძლება ფუნქციონირებდეს სხვადასხვა ორგა-

ნიზაციულ-სამართლებრივი ფორმით. მოქმედი კანონმდებლობით განმტკიცებულია შემდეგი ფორმები: ინდივიდუალური სანარმო, სამენარმეო ამხანაგობა, სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოება (სპს), კომანდიტური საზოგადოება (კს), შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება (შპს), სააქციო საზოგადოება (სს) და კოოპერატივი. სამენარმეო ურთიერთობაში მონაწილეობის უფლება მხოლოდ მათ გააჩნიათ.

სანარმოს სადამფუძნებლო დოკუმენტებია წესდება და დამფუძნებელთა გადაწყვეტილება სანარმოს შექმნის შესახებ. სანარმო დაფუძნებულად ითვლება მისი რეგისტრაციის მომენტიდან.

სანარმოები შეიძლება გაერთიანდნენ კავშირებში, ასოციაციებში, დარგთაშორის რეგიონულ ან სხვა გაერთიანებებში. ისინი იქმნებიან ნებაყოფილობით უთიერშეთანხმების საფუძველზე, რომლის მიზანია მათი საქმიანობის კოორდინაციის გაუმჯობესება, უფლებების დაცვის, სანარმოთა სამეურნეო, სამეცნიერო-ტექნიკური და სოციალური შესაძლებლობების გაფართოება და სხვ.

სამენარმეო ურთიერთობათა მონაწილენი, მართალია, კერძო სამართლის სუბიექტებს წარმოადგენენ, მაგრამ მათ მიმართ საჯარო სამართალსაც განსაზღვრული ინტერესები გააჩნია. ისინი წარმოადგენენ სწორედ ქვეყნისათვის აუცილებელი ფულადი სახსრების სახელმწიფოებრივი ფონდების ძირითადი ნაწილის შემქმნელებს. გადასახადების მთავარი გამამხდელები სწორედ ისინი არიან. საჯარო სამართლის სფერო სამენარმეო ლიცენზიების გაცემა, მენარმეთა საქმიანობაზე სახელმწიფოებრივი კონტროლის განხორციელება, სხვადასხვა ხასიათის საჯარო სამართლებრივი შეზღუდვების დაწესება და სხვ. ასეთი ურთიერთობები არაა მონესრიგებული კერძო-სამართლებრივი ნორმებით. ამიტომ დიდი მნიშვნელობა აქვს მათ მიმართ ყურადღების შედარებით დეტალურად გამახვილებას საჯარო-სამართლებრივი პოზიციებიდან.

სამენარმეო-სამართლებრივი ურთიერთობების ამოსავალი დებულებები მენარმეთა უფლება-მოვალეობებისა და პასუ-

ხისმგებლობის ზოგად საფუძვლებს ეხება. კანონით მენარმეს გააჩნია შემდეგი უფლებები: დაიწყოს და წარმართოს სამენარმეო საქმიანობა ინდივიდუალური შრომითი საქმიანობით, საწარმოს დაფუძნებით, ყიდვით და გარდაქმნით, აგრეთვე სხვა სამოქალაქო-სამართლებრივი გარიგებით; განახორციელოს ნებისმიერი სამეურნეო საქმიანობა, რაც კანონით დაშვებულია სახელშეკრულებო სანყისებზე, მოიზიდოს და გამოიყენოს ფინანსური სახსრები, გახსნას საბანკო ანგარიშები, როგორც საქართველოში, ისე საზღვარგარეთ, დამოუკიდებლად განსაზღვროს თავისი საქმიანობის მიმართულებები, აირჩიოს მომწოდებლები და მომხმარებლები, განსაზღვროს ფასები საკუთარ პროდუქციაზე, მომსახურებისა და სამუშაოებზე, განახორციელოს საგარეო-ეკონომიკური ურთიერთობანი, გამოიყენოს დაქირავებულ მუშაკთა შრომა საკონტრაქტო საფუძველზე, განაგოს საწარმოს მოგება კანონის, ხელშეკრულების ან საწარმოს წესდების მოთხოვნათა შესაბამისად, იყოს მოპასუხე და მოსარჩელე სასამართლოში და სხვა. მენარმეთა ფართო უფლებების მაჩვენებელია ისიც, რომ ბიუჯეტთან და კრედიტორებთან ანგარიშსწორების შემდეგ საწარმოს მოგება გადადის მენარმის განკარგულებაში და დამოუკიდებლად ხდება მისი გამოყენება.

ამასთან ერთად, კანონით სამენარმეო საქმიანობა შეზღუდულია განსაზღვრულ ჩარჩოებში. მაგალითად, სამენარმეო-სამართლებრივ ურთიერთობათა სუბიექტებს არა აქვთ უფლება: აწარმოონ და გაასაღონ ნარკოტიკული ნივთიერების შემცველი მედიკამენტები და პრეპარატები, გამოუშვან ფულის ნიშნები და საფოსტო მარკები, დაამზადონ და გასაღონ ასაფეთქებელი ნივთიერებები, ამასთან, სპეციალური ნებართვაა საჭირო ზოგიერთი სახის სამენარმეო ან მასთან გათანაბრებული ეკონომიკური საქმიანობისათვის. კანონი ზუსტად განსაზღვრავს რა სახის საქმიანობაზე შეიძლება გაიცეს ნებართვა და რომელ სახელმწიფო ორგანოს შეუძლია ლიცენზიის გაცემა. 2002 წლის 14 მაისის კანონის „სამენარმეო საქმიანობის ლიცენზიისა და ნებართვის გაცემის საფუძვლების შესახებ“ მიხედვით ლიცენზირებადი საქმიანობის სახეები და შესაბამისი ლიცენზიის გამ-

ცემი ორგანოებია: ა) სადაზღვევო საქმიანობა და დაზღვევის სფეროში საშუაშაველო საქმიანობა – საქართველოს დაზღვევის სახელმწიფო ზედამხედველობის სამსახური, ბ) საბანკო და არასაბანკო სადეპოზიტო საქმიანობა, ვალუტის გადამცვლელი პუნქტების საქმიანობა – ეროვნული ბანკი, გ) ფასიანი ქაღალდების ბაზრის რეგულირებით მონაწილეების, აქტივების მმართველი კომპანიისა და სპეციალური დეპოზიტის საქმიანობა – ფასიანი ქაღალდების ეროვნული კომისია, დ) სამედიცინო და ფარმაცევტული საქმიანობა – შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო, საპროექტო-სამშენებლო საქმიანობა – ეკონომიკის სამინისტროს ურბანიზაციის და ინფრასტრუქტურის დეპარტამენტი, ე) აღმზრდელობით – საგანმანათლებლო დაწესებულებათა საქმიანობა – განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო, ვ) აუდიტორული საქმიანობა – პარლამენტთან არსებული აუდიტორული საქმიანობის საბჭო, ზ) იარაღისა და საბრძოლო მასალის დამზადება, შეკეთება და ვაჭრობა – იუსტიციის სამინისტრო, თ) მკაცრი აღრიცხვის დოკუმენტების ბეჭდვა და შენახვა – ფინანსთა სამინისტრო, ი) ლუდის, უალკოჰოლო სასმელებისა და წყლის მათ შორის მინერალური წყლის სასაქონლო – პროდუქციის წარმოება, აგრეთვე ალკოჰოლიანი სასმელებისა და ეთილის სპირტის წარმოება, კვების პროდუქტებისა და თამბაქოს წარმოება – სოფლის მეურნეობის სამინისტრო და ა.შ.

კანონით ცალკეა განხილული სამეწარმეო საქმიანობის ის სახეები, რომელთა განხორციელებისათვის უფლებამოსილი ორგანოების ნებართვაა საჭირო. მათ მიეკუთვნებათ: ა) ანტიკვარული ნივთებით ვაჭრობის ნებართვა – კულტურის სამინისტრო, ბ) ავტოსატრანსპორტო საშუალებების ტექნიკური დათვალიერებისათვის აუცილებელი დიაგნოსტიკური ცენტრების საქმიანობის ნებართვა – შინაგან საქმეთა სამინისტრო, გ) ლატარიების, აზარტული და სხვა მომგებიანი თამაშობების კაზინოების (სამორინეების) მონყობის ნებართვა – ფინანსთა სამინისტრო. დ) ხე-ტყის ექსპორტისა და იმპორტის ნებართვა – გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს

სატყეო მეურნეობის დეპარტამენტი, ე) იარაღის შეძენის შენახვის, ტარების, გადატანა-გადაზიდვის და საქართველოდან გატანის ნებართვა – შინაგან საქმეთა სამინისტრო, ვ) საქართველოს კულტურულ-ფასეულობათა ქვეყნიდან გატანის და საქართველოში შემოტანის ნებართვა – კულტურის, ტურიზმისა და სპორტის სამინისტრო, ზ) ძვირფას ლითონებთან და ქვებთან, აგრეთვე მათ ნაწარმთან დაკავშირებული საქმიანობა – შინაგან საქმეთა სამინისტროს, თ) საზღვაო ბუქსირზიდვის ნებართვა – ეკონომიკის სამინისტრო, ი) იარაღის კოლექციონირებისა და ექსპლუატანტების ნებართვა – იუსტიციის სამინისტრო და ა.შ. ლიცენზიის ან ნებართვის გაცემაზე უარის თქმა შეიძლება გასაჩივრდეს ადმინისტრაციული წესით ზემდგომ ორგანოში და სასამართლოში. ლიცენზიის ან ნებართვის გაცემა ხდება განუსაზღვრელი ვადით. მათ გამცემს შეუძლია ცვლილება შეიტანოს, შეაჩეროს ან გააუქმოს ლიცენზიის ან ნებართვის მოქმედება. ამასთან, იგი ვალდებულია უწყებრივ რეესტრში გატარებას შემდეგ განსაზღვრულ ვადაში აცნობოს სახელმწიფო სალიცენზიო (სანებართვო) რეესტრის მწარმოებელ ორგანოს – იუსტიციის სამინისტროს ლიცენზიის ან ნებართვის გაცემის, ცვლილებების შეტანის ან გაუქმების შესახებ. საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო კი თავის მხრივ ვალდებულია უზრუნველყოს სალიცენზიო მონაცემების პერიოდული (კვარტალური) გამოქვეყნება.

მენარმის ფართო უფლებები განპირობებულია განსაზღვრული ვალდებულებებით. იგი მოვალეა შეასრულოს კანონები და კანონქვემდებარე აქტები, რომლებიც სამენარმეო საქმიანობის ამათუ იმ სფეროს არეგულირებენ, საგარეო ეკონომიკურ ურთიერთობებში დაიცვას საქართველოს ინტერესები, ანგარიში გაასწოროს საწარმოს ყველა მუშაკთან, მიუხედავად ფინანსური მდგომარეობისა, განახორციელოს დაქირავებული ფიზიკური პირის სოციალური, სამედიცინო და აუცილებელი დაზღვევის სხვა სახეები, დროულად წარმოადგინოს დეკლარაცია შემოსავლების შესახებ და გადაიხადოს დადგენილი გადასახადები, გამოაცხადოს საწარმო გაკოტრებულად იმ შემ-

თხვევაში, თუ აღარ აქვს შესაძლებლობა ანგარიში გაუსწოროს კრედიტორებს მის მიერვე ნაკისრ ვალდებულებების შესაბამისად და სხვ.

კანონის შესაბამისად მეწარმე პასუხს აგებს დადებული ხელშეკრულების შეუსრულებლობის ან არაჯეროვნად შესრულებისათვის, ანტიმონოპოლიური კანონმდებლობის დარღვევისათვის, მომხმარებლის ინტერესების შელახვისათვის, გარემოს დაბინძურებისათვის, სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ქონების, ეროვნული ფასეულობების, ისტორიული და კულტურული ძეგლების დაზიანება-განადგურებისთვის, საქონლის არასწორი მარკირების, სტანდარტებისა და ტექნიკური პირობების დარღვევისათვის, შრომის უსაფრთხოების პირობების დარღვევისათვის, საგადასახადო ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის და სხვ.

დასკვნა

საქართველოში მეწარმეთა უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვის გარანტი არის სახელმწიფო. მის მიერ უზრუნველყოფილია ყველა მეწარმის თანაბარი უფლებები.

საბაზრო მეურნეობის პრინციპების დაკვირვების პროცესში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება, მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებას, სახელმწიფო ყველანაირად ცდილობს ხელი შეუწყოს მცირე საწარმოების საქმიანობის გაფართოებასა და სრულყოფას. სახელმწიფო ორგანოების ან მათი თანამდებობის პირების უკანონო მოქმედებით მეწარმისათვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურების საკითხი განიხილება სასამართლო წესით. სამეწარმეო საქმიანობის ყოველმხრივი სრულყოფა და განვითარება ქვეყნის საფინანსო რესურსების სტაბილურობის გარანტიაა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. იაკობიძე დ., საქართველო და მსოფლიო ფინანსური კრიზისი, თბ. 2009.
2. კაკულია რ., ფინანსების ზოგადი თეორია, თბ. 1998.
3. შენგელია რ., საფინანსო სამართალი, თბ. 2009.
4. ჭანტურია ლ., საკორპორაციო სამართალი, წიგნში „სამართალმცოდნეობა“. რედაქტორი რ. შენგელია, თბ. 2003.
5. როგავა ზ., გადასახადები, საგადასახადო სისტემა და საგადასახადო სამართალი. თბ. 2002.

REFERENCES:

1. Iakobidze D., Georgia and world`s financial crisis, Tbilisi, 2009.
2. Kakulia R., A General theory of finance, Tbilisi, 1998.
3. Shengelia R., Financial law, Tbilisi, 2009.
4. Tchanturia L., Corporatelaw in the book “Law”. Editor R. Shengelia, Tbilisi, 2003.
5. Rogava Z., Taxes, tax system and tax law, Tbilisi, 2002.

THE LEGAL BASIS FOR FREE ENTREPRENEURSHIP

Giorgi Tchotchua

Master of laws, GTU

makabedi68@gmail.com

RESUME

The main source of financing of the financial system of Georgia and the most promising means of entrepreneurial activity. The development of market economy depends on an unjustified comprehensive regulation of entrepreneurial relations. Entrepreneurship is based on an organized initiative of individuals and their unions, independent and repeated activities aimed at obtaining material wealth, intellectual values, paid services or other works. It shall be

carried out in Georgia in consideration of national interests: it is not permissible to commit criminal interests against national interests in order to win profits.

Legal regulation process of entrepreneurial relations was commenced in 1991 in Georgia by law of Georgia “about the basics of entrepreneurial activity”. It laid the foundation to start of entrepreneurial activity and has established the legal conditions of subject of commercial nature. Initially, the entrepreneurial practice has placed the topic “to develop an applicable legislation” in agenda. Nowadays the field related to entrepreneurs is thoroughly and comparatively perfectly governed by 1994 Law of Georgia “about entrepreneurs” and Civil Code of Georgia dated as of 1997.

According the law, an entrepreneur bears the responsibility in case of non-fulfilment or improper fulfilment of agreement concluded, for violation of anti-monopoly legislation, for defamation of consumer interests, for environmental pollution, for damage and demolition of state and social property, national valuations, historical and cultural monuments, for incorrect labeling of the goods, for violation of standards and technical terms, for violation of labor safety, for non-fulfilment of tax liabilities and other.

The guarantor to protect the entrepreneur’s rights and lawful interests in Georgia is the country. It ensures the equal rights of all entrepreneurs.

During the overview of market business principles the significant importance is given to develop small and medium business. The country puts every its effort to promote an expansion and development of small enterprise activities. The reimbursement of loss dealt to entrepreneur due to lawless actions of state bodies or their officials is subject to discuss according the judicial rule. Comprehensive development of entrepreneurial activity constitutes the guarantee of stable financial resources of the country.

Keywords: Charter, insurance activities, attachments, licensing.